№ 11 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 19 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1912 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 19 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 11

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենկողով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1912 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը 85 կ. և 15 կ. պօստի ծախք:

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“. Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԲԻՒՐԻ

Զիջանելով դպրոցական աշակերտների միահամուռ թախանձանքին, այս 1912 թ.

„ԱՂԲԻՒՐԻ“

տարեկան բաժանորդագինը դպրոցական աշակերտների համար դարձեալ թողնում ենք ՄԷԿ ՌՈՒԲԼԻ:

2 ր. վճարող աշակերտները կը ստանան և Աղբիւրի Ակունքը ու Աղբիւրի յաւելուածները:

Աղբիւրի յունվարի ճոխ ու բազմաբովանդակ №-ը ուղարկվելու է նրանց, որոնք վերանորոգել են իրանց բաժանորդագրութիւնը:

Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція „АГБЮРЪ“

(Ե.Հ.Ղ.) 26. 0—2

ԲԺԻՇԿ

Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

Ներքին եւ երեխայոց հիւանդութիւններ

Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանօվսկայա փողոց, տուն Սէյլանովների, № 18, տէլէֆօն 615.

Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը

(Ե.Հ.Կ.) տր. 819. 100—52

ԵՂԲ. Ա. եւ Ա. ՄԻԼՕՎՆԵՐԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Գօլօվինսկի պր., Կադէտսկի կորպուսի դիմաց

սրանով յայտարարում է, որ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 19-ից մինչեւ 26-ը

նշանակված է

ՏԱՐՎԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՕԹՆՕՐԵԱՅ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՄԵԾ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

մետաքսէ, բրդէ, քաթանէ և բամբակէ ապրանքների և անգլիական մահուդից բազմաքանակ կտորների, նոյնպէս և պատրաստի ՋԳԵՍՏՆԵՐԻ և ԲԼՈՒԶԿԱՆԵՐԻ:

ԳՆԵՐԸ ՇԱՏ ԷԺԱՆ ԵՆ

Էժան վաճառքի օրերը ճաշի ժամանակ խանութը փակ կը լինի ժամը $2^1/_2$-ից մինչեւ 4-ը:

(19,21,24) տր. 21. 4—2

662. 100—88

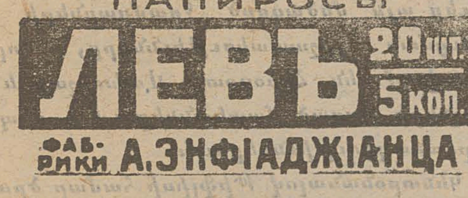

տր.

(Ե. Հ. Կ.)

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւնների՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Սրսկումներ նաև տուբերկուլիննով: Ընդունելութիւնը ամէն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Католическая ул. д. № 10. Տէլէֆօն № 792.
(Ա.Օ.) տր. 989. 100—78

ՑՕՓՈՒՍՏ ԱՆԲԵՐՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ինչպէս յայտնի է, կայսրութեան մի քանի նահանգները և շրջանները ներկայումս տառապում են անբերրիութիւնից, և թէ կայսերական կառավարութիւնը, թէ ռուս մամուլը կոչ արին Ռուսաստանի ազգաբնակութեան՝ օգնել տառապեալներին:

Կարմիր Խաչի Ռուսական Ընկերութեան գլխաւոր վարչութիւնը իր ձեռքն առնելով օգնութեան գործի կազմակերպութիւնը ամենից շատ տառապվող տեղերում՝ ուղարկել է այդ տեղերը Կարմիր Խաչի 17 խմբեր, որպէս զի բանան բժշկական կայաններ և ճաշարաններ. ներկայ ամսվայ ընթացքում պէտք է ուղարկվեն դարձեալ 8 խմբեր: Այդ խմբերը կազմված են այն հաշւով, որպէս զի նրանք կարողանան բանալ 25 բժշկական կայաններ իրանց հիւանդանոցներով և 250 ճաշարաններ, որոնց մէջ կարողանան տաք կերակուր ստանալ ամեն օր մինչև 70,000 ծերեր, կանայք և երեխաներ. բացի դրանից՝ ամեն մի ճաշարանում ամբուլատօրային եղանակով բժշկական օգնութիւն կը մատակարարվի:

Կարմիր Խաչի Ընկերութեան գլխաւոր վարչութիւնը բացատրել է, որ Ընկերութեան բոլոր տեղական ճիւղերը կարող են կատարել հանգանակութեան գործը և ստանալ նուէրներ:

Այդ հիման վրա՝ Կարմիր Խաչի Ռուսական Ընկերութեան կովկասեան շրջանային վարչութեան նախագահուհի ստատս-դամա կոմսուհի Ելիզավէտա Անդրէևնա Վօրօնցօվա-Դաշկօվան անհրաժեշտ է համարել կազմակերպել նուէրների հանգանակութիւն՝ անբերրիութիւնից տառապեալներին օգնելու համար: Նուէրները ընդունվելու են «Кавказъ» լրագրի խմբագրատանը.

Քաղելով այս տեղեկութիւնները ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, մենք հաւատացած ենք, որ հայ հասարակութիւնը չի խնայի իր լուման ևս ձգել մեր ռուս եղբայրների կրած տառապանքը թեթևացնելու սահմանված ընդհանուր գանձանակի մէջ: Մենք պատրաստ ենք նուէրները հասցնել ըստ պատկանելոյն:

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՄԻ ՆՈՐ ԵՐԱԿ

Մենք հաղորդել էինք, որ Եւլախից մինչև Շուշի երկաթուղի անցկացնելու նախագիծը հաւանութիւն է գտել կառավարութեան կողմից:

Այժմ հերթական է դառնում նրա իրագործութեան խնդիրը:

Ամենքը սպասում են, որ կարելիին չափ վաղ սկսվեն իրագործութեան նախապատրաստութիւնները, որպէսզի կարճ միջոցում կառուցվի հաղորդակցութեան այդ կարևոր գիծը և կատարէ այն էական արդիւնաբերական և առևտրական դերը, որ վերապահված է այդ ճանապարհին թէ Կուրի, Թարթառի և Արաքսի աւազանների և թէ Ղարաբաղի լեռնային շրջանների համար:

Կարևոր է այդ գծի նշանակութիւնը: Նա ոգի կը ներշնչէ ներկայ տնտեսական կեանքին. նա զարկ և խթան կը լինի ընդարձակ-կուլտուրական ձեռնարկութիւնների զարգացման համար:

Տափարակի հարուստ բնութիւնը իր բարեբեր հողով և առատ բուսականութեամբ, լեռնաստանները իրանց հանքային ու անտառային հարստութիւններով և տնտեսական առանձնայատուկ բարեմասնութիւններով, պարսկական սահմանագծի մերձենալը Եւլախին և համառուսական երկաթուղային ցանցին, այդ և ուրիշ հանգամանքներ դարձնում են Շուշի-Եւլախեան գիծը մեր երկրի հաղորդակցութեան կարևոր երակներից մէկը.

Արցախը, Զանգեզուրը, Ջիբրայիլը և Ջիվանշիրը անհամբեր սպասում են երկաթուղուն:

Թէ տափարակում և թէ լեռնային շրջաններում դեռ շատ կան ընդարձակ տարածութիւններ, որոնք սպասում են իրանց արգասաւոր մշակութեան, որպէսզի հանդէս բերեն բազմաքանակ արմտիներ և կենսական մթերքներ՝ ապրող և աճող ազգաբնակութեան համար:

Տափարակի զանազան մասերում կարող են հիմնվել նոր գիւղեր և հանդէս բերվել աշխատանքի նոր աղբիւրներ: Եւ եթէ այժմեանից սկսվի նախապատրաստական գործունէութիւն այդ ուղղութեամբ, երկաթուղու գիծը կաջակցի նրանց իր դիւրացրած հաղորդակցութեան յարմարութիւններով և ինքն էլ կօգտվի զարգացող կուլտուրական գործառնութիւնների արդիւնքից:

Գործ շատ կայ անելու:

Կենդանութեան կոչված երկիրը կարօտութիւն ունի ձեռնհաս գործողների, մասնագիտական աշխատանքի, հեղինակաւոր ցուցումների:

Երկաթուղու կառուցումը, որը ջերմ համակրութիւն է վայելում ընդարձակ մի տարածութեան ստուար ազգաբնակութեան կողմից, բևեռել է իր վրա առանձին ուշադրութիւն:

Երբ առաջին անգամ ծագեց Շուշի-Եւլախեան երկաթուղի կառուցանելու հարցը, նրա հետ միաժամանակ հանդէս եկաւ այդ խոշոր գործն իրականացնելու համար անհրաժեշտ գումարի խնդիրը: Եւ առաջարկ եղաւ, որ երկաթուղային գիծը կառուցվի հասարակական, բաժնետիրական համախմբութեամբ:

Արդեօք այժմ էլ նոյն եղանակն է գործադրվելու, թէ գերադասութիւն կը տրվի կողմնակի խոշոր կապիտալների աջակցութեան: Այդ հարցի լուծումը կախված է այն բանից, թէ որը այդ երկու եղանակից աւելի շօշափելի կերպով կը մօտենայ իրական գործին և հանդէս կը գայ իբրև իրական միջոց, որ պատրաստ է անմիջապէս ձեռք զարկելու գործին:

Այն մեծ հետաքրքրութիւնը, որ գոյութիւն ունի մեր երկրի ազգաբնակութեան մի խոշոր հատուածի կողմից դէպի այդ կարևոր հաղորդակցութեան գիծը, թելադրում է, որ գործին պլուխ կանգնած մարդիկ պարզեն, թէ ինչ վիճակի մէջ է Շուշի-Եւլախեան գծի իրագործութեան խնդիրը:

Ա. Քալանթար

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 յունվարի

Պետերբուրգ.— Սենատի առանձին ատեանը ձեռնարկեց քննելու հայկական յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութեան գործը: Մեղադրվում են 158 հոգի, վկաներ կանչված են 330 հոգի: Սկսվեց մեղադրվողների հարց ու փորձը՝ թէ ինչ կոչւում են, հասակի, ընտանեկան դրութեան: Մեղադրըվողներից մէկը մեռել է, ազատ եղողներից դատարան չեն եկել 10 հոգի: Նախագահում է սենատոր Կրիվցօվ: Մեղադրում են սենատի օբեր-պրօկուրօրի օգնական Ակսակօվ և Նօվօչերկասկի դատաստանական պալատի դատախազի օգնական Սերգէեվ. Բազմաթիւ պաշտպանների թւում գտնվում են Կարաբչևսկի, Կազարինօվ, Սօկօլօվ, Սկարեատին, Դումայի անդամներ Մակլակօվ, Տեսլէնկօ, Աջէմեան: Գործը կը քննվի դռնփակ:

Բոլոր մեղադրվողներին առաջադրված է մեղադրանք քրէական օրէնսգրքի 102-րդ և պատժական օրէնսգրքի 1453-րդ յօդուածներով:

Ցիշեալ համախմբակցութիւնը վերջին տարիները կատարեց իշխանութեան ներկայացուցիչների մի շարք սպանութիւններ. օրինակ Քութայիսի ժամ. գեներալ-նահանգապետ Ալիխանովի, Բագուի նահանգապետ Նակաշիձէի, Գանձակի փոխ-նահանգապետ Անդրէևի և ուրիշ շատերի վերաբերմամբ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԻՒՐԵՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 յունվարի

Պետերբուրգ.—Առաւօտեան անգլիական պատւիրակութեան անդամները այցելեցին թղթադրամներ պատրաստելու բաժանմունքը, ընդունվեցին կառավարիչ Տավիլդարօվից, մանրամասն նայեցին բոլոր տեղերը, յետոյ այցելեցին բարօն Շտիգլիցի թանգարանը. ժամը 1-ին ներկայ եղան ծովային մինիստրի կազմած պաշտօնական նախաճաշին, որի ժամանակ բաժակներ առաջարկվեցին անգլիական և ռուսական նաւատորմերի համար:

Երեկոյեան ընդունելութեան յանձնաժողովը պատւեց անգլիացի հիւրերին ճաշով՝ մեկնելու առիթով: Ճառեր արտասանեցին Երմօլօվ և Բալաշօվ, ակադեմիկոս Գօլիցին: Պատասխան ճառում Ուէրդէլ յայտնեց, որ անգլիացիները համոզվեցին ռուս հասարակութեան ներկայացուցիչների դէպի Անգլիան տածած անդաւաճան համակրանքների մէջ. նա բաղդաւոր է ասելու, որ անգլիացիները նոյնպէս պահում են բարեկամութեան տրադիցիօն հաւատարմութիւնը:

Երեկոյեան անգլիացի հիւրերը մեկնեցին Մոսկվա: Ճանապարհ դնելու համար երկաթուղային կայարանը եկան անգլիական դեսպանը, Գլազունօվը, Ռօդզեանկօն, Խոմեակովի և Դումայի անդամները, եպիսկոպոս Իննօկէնտին, ընդունելութեան յանձնաժողովի անդամները: Գլազունօվը արտասանեց շնորհակալութեան ճառ քաղաքի կողմից յօգուտ աղքատների 3000 ռուբլի նուիրաբերելու համար: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն: Անգլիացիների պատւին եղան ուռա բացագանչութիւններ: Ժամը 10 և 15 ր. առաւօտեան յատուկ գնացքը հեռացաւ «ուռա» և «գուդբայ» աղաղակներով: Անգլիացիները աղաղակում էին «ցտեսութիւն»:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 յունվարի

Պետերբուրգ.— Հարցապնդումների մասնաժողովը ձայների առաւելութեամբ (4 հոգի ձեռնպահ մնացին) մերժեց սոց.-դեմ. ուղղած հարցապնդումը յանուն ներքին գործերի և արդարադատութեան մինիստրների, որոնցից բացատրութիւն էր պահանջվում Պետերբուրգի պահնորդական բաժանմունքի պաշտօնեաների գործունէութիւնների մասին երկրորդ Պետական Դումայի սոց.-դեմ. ֆրակցիայի անդամներին դատական պատասխանատւութեան ենթարկելու գործի առիթով:

Ցէտինիէ.—Նիկոլայ թագաւորը թռնդանօթների պարպումով ու զանգահարութեամբ հանդիսաւորապէս մեկնեց Պետերբուրգ Պետր գահաժառանգի, արտաքին գործերի մինիստրի և շքախմբի ուղեկցութեամբ: Անհագին ամբոխը ցնծագին ողջունում էր թագաւորին: Մտնելով Կատարրօ, թագաւորը ողջոյնի հեռագիր է ուղարկել Ֆրանց-Յօսէֆ կայսրին:

Թաւրիզ.—Կախաղան բարձրացրին ռուսական զօրամասի վրա կատարված յարձակումների կազմակերպութեան առիթով մասնակից վրացի ֆէդայի Նիկօլին:

Կ. Պօլիս.—Ուսկիւբի մօտերը՝ Ռօդովիշտում ռումբի պայթումից սպանվել են 8 ժանդարմ. Վիրաւորվածների թիւը մեծ է:

Ջիբրալտար.—Եկաւ անգլիական թագաւորական զոյգը:

Լիսաբօն.—Դէպօյից պահակախմբի հսկողութեամբ դուրս բերված էլեկտրական վագոնները ենթարկվեցին գործադուլների յարձակման և վերադարձվեցին:

Կառավարութիւնը ձեռք է առնում վճռական միջոցներ գործադուլը ճնշելու:

Գործադուլ են անում շատ տպարանական բանւորներ, որոնք արգելք են լինում լրագիրների լոյս տեսնելուն:

Գործադուլարարները կոչերով պահանջում են արձակել բոլոր ձերբակալվածներին և հեռացնել քաղաքացիական նահանգապետ Լվօրին:

Թատրօնները փակ են: Մի քանի էլեկտրական վագոն ջարդվեցին ռումբերով: Գազային գործարանը և էլեկտրական կայարանը պաշտպանվում են զօրքերով: Փողոցներում շրջում են պահակախմբեր:

Խանութները բացվեցին, բայց և այնպէս առևտուրը կանգ է առել: Էլեկտրաքարշը երթևեկում է զինւորների հսկողութեամբ:

Ռիօ-դէ-Ժանէյրօ.—Բայում հանդըստութիւնը վերականգնվեց:

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 յունվարի

Մուկդէն.—Ռազմիկանութիւնը կալա-

նաւորում է բոլոր եկողներին, նաև տեղացի շատ չինացիների, որոնք կտրել են իրանց ծամերը։ Գլխատվել են Պեկինից եկած ուսանողները։ Եապոնական հիւպատոսը հազիւ մահից ազատել տուեց 4 եապոնացիների, որոնց ոտրիկանութիւնը ընդունել էր ծամերը կտրած չինացիների տեղ։

Մուկդէն. — Գեներալ-նահանգապետը հեռագրով կանչում է Գիրինի և Ցիցիկարի խորհրդակցական յանձնաժողովների նախագահներին յեղափոխական շարժման դէմ մշակող միջոցների խնդրում մասնակցելու համար։

Տեղեկութիւններ են ստացվել, որ մեծ քանակութեամբ խունխուզներ են կենտրոնացել Գիրինի նահանգում և Ինկօյում, Անդունում, Ֆուչժօյում և Տէլինում։

Չիֆու.—Տեղական վաճառականները զօրքի օգնութեամբ ձերբակալեցին նահանգապետ Տուին և մտադիր են փոխարինել նրան բերդի կառավարիչով։

Ուրումցիի և Կուլջի դէպքերի պատճառով անգլիական գեն.-հիւպատոսը Հնդկաստանից կանչում է պահակախումբ հիւպատոսատան և անգլիական հպատակների պաշտպանութեան համար։

Պեկին.—Գեներալ Լեանցին մեռաւ արիւնհոսութիւնից։

Կուլջա.—Ցզինխէ մտած յեղափոխական զօրամասը ջարդեց կառավարական զօրախմբին։ Վերջինս տուեց շատ սպանված և վիրաւոր։ Յեղափոխականները կորցրին 1 սպանված, 7 վիրաւոր։

Կաշգար. — Կուլջայի ապստամբութիւնը երարանցում ձգեց տեղացի չին պաշտօնեաների մէջ, որոնք փութանակի թաքցնում են բոլոր թանգագին իրեղէնները։ Չինացիները տեսնում են ուտելիքի և վառելիքի պաշար մի ամսով։

Տրոյցկօսավսկ.—Կեախտայի վրայով Ուրգա անցաւ Խուլունբուրի շրջանի պատգամաւորութիւնը, միջնորդելու խուտուխտուի առաջ, որպէսզի այդ շրջանը միացվի անկախ Հիւսիսային Մոնղոլիային։

ԹՈՒՐՔ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 յունվարի

Տօբրուկ.—Յունվ. 16-ին թիւրքերի և արաբների ամբոխը հրացանային կրակով յարձակվեց իտալական դիրքերի վրա, բայց յետ մղվեց։

Հռոմ.—Ստեֆանիին հաղորդում են Բէնգազիից, որ իտալական մի հեծելազօր փախուստի դարձրեց մի քանի հարիւր բէդուինների, որոնք կռւի դաշտում թողին մեծ քանակութեամբ սպանված ու վիրաւոր։ Իտալացիք կորուստ չունեն։

Վիէննա.— Արաբական լրագիրները հրատարակել են Սահարայի արաբների սրբազան պարագլուխ Սէնուսսիի կոչը, որով ուղղափառները կոչվում են կռիւ մղել իսլամի թշնամիների դէմ։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 30 դեկտեմբեր

Կաթողիկոսական ընտրութեան դժբաղդ եզրակացութեան հետ, Թիւրքահայ պատգամաւորները Կովկասէն Թիւրքիա բերին գեղեցիկ տպաւորութիւն մը, որ հսկայ հակազդեցութիւն մը առաջ կը բերէ Թիւրքահայոց մտքերուն մէջ։

Օսմ. սահմանադրութենէն յետոյ արտասահմանէն Կ. Պոլիս թափեցան կարգ մը գործիչներ, որոնք հայ ազգին իրական շահերը անտես ընելով՝ սկսան հակառուս պրօպագանդ ընել, իրողութիւնները խեղաթիւրելով և սուտ ու սխալ պատմութիւններով հանրութիւնը խաբելով։

Այս պղտոր ջուրերու որսորդները Ռուսաստանը կուզէին ներկայացնել անսահման բանտերու և աքսորի, շղթաներու, մահապատիժներու և տաժանակիր աշխատանքի երկիր մը, ուր մարդիկ ամեն վայրկեան ենթակայ են բանութեանց, անիրաւութեանց և զրկանքներու։

Եւ այս ամենը անոր համար, որ 150—200 հայ բանտարկեալներ կան Ռուսաստանի մէջ հակապետական շարժման մասնակից ըլլալու ամբաստանութեամբ։

Անոնք, որ այս բանտարկեալներու դժբաղդութիւնը կը շահագործեն բորենիներու գազանային հրճուանքովը, ուրիշ նպատակ չունէին, եթէ ոչ առեւրոյթ ու հեռաւոր ուրուականի մը դէմ զրգռել խուժանը և պայքարի մը անունով շահագործել միամիտ ժողովուրդին քսակը։

Ժողովուրդին խանդավառութիւնը շահագործելու և ինքզինքնին գործի վրայ ցոյց տալու համար՝ այս տխմարները չզղջացան բողոքի միտինգներ սարքելէ, գրգռիչ յայտարարութիւններ ընելէ և...

Թիւրքահայերը որոշ և տեական յարաբերութիւններ չունենալով Ռուսաստանի հայութեան հետ՝ ստուգելու վիճակին մէջ չէին այս հերոսներուն ըսածները, իմանալու համար, թէ որ աստիճան ճիշդ է, և թէ ռուս կառավարութեան հայեացքը ինչ է հայ ազգին նկատմամբ։

Օսմ. սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս յետոյ՝ իրաւ է, որ խումբ մը Թիւրքահայ պատգամաւորներ, Էջմիածնի ընտրութեան մասնակցելու համար, Կովկաս եկան, սակայն ասոնք օսմ. սահմանադրութեան վաղորդայնին տպաւորութեան տակ էին և անիշխանութեան ամբողջ շրջան մը ապրած ըլլալով՝ խիստ գոհ էին բարեկարգ կառավարութեան մը հաստատած կարգապահ վիճակը։

Երեք տարուան ընթացքին Թիւրքիոյ մէջ սահմանադրութեան կիրառութեան վրայ Թիւրքահայերը դժբաղդ գաղափար մը կազմեցին և տեսան, թէ անիշխանութեան յաջորդող իթթիհադական իշխանութեան օրերուն իսլամին հաստատած հաւասարութիւնը, արդարութիւնը, եղբայրութիւնը ինչ կարժէր։

Դարձեալ աւարառութիւններ, դարձեալ ոճիրներ, դարձեալ ջարդ, դարձեալ թալան, դարձեալ բռնաբարութիւններ, դարձեալ բանտ, մէկ խօսքով՝ հին բէժիմը իր ամբողջութեան մէջ վերակենդանացած տեսան։

Այս տպաւորութեան տակ, այս անգամ տեսան ու զգացին, թէ Կովկաս ինչ բարեբաղդ երկիր մըն է։

Կովկասի հայերը երանութեան դրախտի մը մէջ գտնել կարծած էին՝ բաղդատելով Թիւրքահայաստանի հայոց վիճակին հետ անոնց վիճակը։

Պատգամաւորները տեղւոյն վրայ տեսնելով և ուսումնասիրելով հայոց վիճակը՝ համոզում գոյացուցած են, թէ Ռուսիոյ համար կեանքի, ինչքի և պատւի ապահովութիւնը անժխտելի կերպով գոյութիւն ունի և Ռուսիոյ կառավարութիւնը՝ երկրին մէջ կրցած է հաստատել բէժիմ մը, ուր կարելի չէ երբեք նշոյլը գտնել կողմնակալութեան, հայու, ռուսի, վրացիի, մահմեդականի խտիր։

Արդարութիւնը ամենուն համար և հաւասար է, մինչ Թիւրքիոյ մէջ տակաւին քրիստոնեային վկայութիւնը վաւերական չի համարուիր վիրաւորելով մարդկային արժանապատւութիւնը, կրօնական թեզի վրայ կանգնած։

Անհասարակ բոլոր պատգամաւորները, նոյն իսկ անոնք, որոնք ազգը խաբող և սխալ չափու առաջնորդող այդ հերոսներուն մտերիմներն են, չեն կրնար ուրանալ այս ակներև ճշմարտութիւնը։

Այս տպաւորութիւնը ջախջախիչ հարուած մըն էր մեր հերոսներուն համար, որոնք սահմռկած են և գրեթէ շփոթութեան մատնուած։

Արշարունի սրբազան, այս տպաւորութեան տակ, երէկ, երբ ռուս դեսպանը՝ Չարիքօվը պատրիարքարան եկաւ փոխադարձ այցելութեան, իր շնորհակալութիւնները յայտնելէ յետոյ կաթողիկոսական ընտրութեան պահուն ռուս կառավարութեան ընծայած դիւրութիւններու համար՝ խնդրեց Չարիքօվէ, որ միջնորդէ իր կառավարութեան մօտ ընդհանուր ներումով մը արձակելու համար դատաստանի տակ եղած հայերը։

Արշարունի սրբազանի դիմումը՝ Թիւրքահայ մամուլին ամեն կարգի օրգաններուն վրայ լաւ տպաւորութիւն ըրաւ շատ մը տեսակէտներով։

Նախ՝ իր պաշտօնավարութեան սկիզբը, Արշարունի սրբազան վեհանձնութեան յայտնի ցոյց մը կընէր աւետարանական ներողամտութեան օրինակ մը տալով իր հակառակորդներուն։

«Բարի արարէք ատելեաց ձերոց» պատգամն էր որ կը գործադրէր Արշարունի սրբազան՝ իր պատրիարքութեան ընտրութեան օրը և անկէ յետոյ իր դէմ հակառակորդի դերք բռնող պարոններուն բոլոր չարիքն ու ատելութիւնը մոռնալով։ Դուրեան սրբազան իր պաշտօնավարութեան ատեն ոչ միայն սանկ առիթներէ չօգտուեցաւ, իր բարեկամներուն ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, այլ իրեն անհամակիր ու ատելի տարրերու հանդէպ վեհանձնութեամբ վարուելու առաքինութիւնն ալ չունեցաւ և անոնց դժբաղդութեան վրայ ծիծաղեցաւ իր յաւիտենական հեգնողի ժպիտովը։ Երեսփոխաններ, քաղ. ժողովի ատենապետը սօփայի հարուածներ կրեցին, և ինքը գէթ երկտողով մը ցաւակցութիւն յայտնել աւելորդ համարեց։ Իր տեղը փոխանորդաբար և իր հրահանգովը պատարագելու կոչուած Օրմանեան սրբազան մազապուրծ ազատեցաւ վայրենի խուժանի մը յարձակումներէն, և ինքը, որ խոշոր պատասխանատուութիւն մը ունէր այդ գործին մէջ, եթէ ոչ անձամբ, գէթ թուղթով մըն ալ եղածին համար ցաւ չը յայտնեց. և երևակայել, թէ ինքը փափուկ սիրտ ունեցող բանաստեղծի մը համբաւը ունէր։

Արշարունի սրբազանի այս միջնորդութիւնը մեծ դաս մըն էր փքրոգիութեան այս ներկայացուցիչներուն, որոնք անշուշտ անակնկալի մը առջև գտան ինքզինքնին, բարիք գտնելով իրենց մէկ չը սպասած տեղէն։

Արշարունի սրբազանի այս միջնորդութիւնը որքան վեհանձնութեան, նոյնքան նաև դիւանագիտութեան գործ մըն էր, զի խոշոր չարիք մը կը բառնար «ի միջոյ»։

Կ. Պոլսոյ պատրիարքը բարեպատեհ միջնորդութեամբ մը եթէ յաջողի այդ բանտարկեալները ազատել, այլևս անկարելի է որ Թիւրքահայ զանազան խաւերու մէջ հակառուս պրօպագանդը ռեէ յաջողութիւն գտնէ և գտնուին պարզամիտներ, որոնք խաբուին։ Անիկա ազգին համար բարիք մը պիտի ըլլայ, զի, ինչպէս անցեալին փորձառութիւնն ալ ցոյց կուտայ, հայոց նկատմամբ ռուս կառավարութեան բարեացակամութիւնը միակն է, որ չի կրնար փոխարինուիլ աշխարհի բոլոր պետութեանց հաւաքական բարեացակամութեամբը։

Որչափ ատեն որ ռուս-արևելեան խնդիր մը գոյութիւն ունի, և այդ խնդիրին ուղղակի և անուղղակի կերպով զուգորդուած է հայուն ճակատագիրը, որչափ ատեն որ հայութեան մէկ ստուար մասը կը բնակի երկու իսլամ պետութեանց՝ Թիւրքիոյ և Պարսկաստանի մէջ, որոնք Աստուծոյ երկիւղէն յետոյ «Մոսկօֆին» սարսափը միայն ունին, ռուս կառավարութեան բարեկամութեանը կը կարօտինք։

Հայ ազգը արդէն իր ստուար մեծամասնութեամբը գիտակ է այս ճշմարտութեան և Արևելքի մէջ ռուս կառավարութեան գերակշիռ ազդեցութեան կուսակից է։

Հակառուս պրօպագանդը եթէ ուշադրութեամբ դիտուի, պիտի տեսնուի, թէ գործն է այնպիսի մարդոց, որոնք կամ օտարէն վարձուած են կամ թիւրք կառավարութեան վարիչներուն գործիք։ Թիւրքիոյ հայոց մէջ հակառուս պրօպագանդին գլխաւոր հեղինակներն են, ինչպէս յայտնի է, անոնք, որոնք թիւրք կառավարութեան վարիչներուն հետ միացած են և անոնց ձեռքին մէջ իբր գործիք կը ծառայեն ազգին լաւ իմացուած շահերուն դէմ դաւաճանելով։

Ասոնցմէ զատ հակառուս պրօպագանդին մէջ մաս ունին ամերիկացի միսիօնարները, հայոց մէջ գործող կաթոլիկ կրօնաւորները և ասոնց հետ առնչութիւն ունեցող հայերը, ինչպէս նաև եւրոպական միւս պետութեանց հայ պաշտօնատարները, օտար դեսպաններու ազդեցութեան տակ գտնուողները և այլն։

Արշարունի սրբազանի միջնորդութիւնը եթէ ընդունուի, բոլոր այն վաճառը պիտի կորսնցնէ իր մեծագոյն փաստը, որ հիմա կը ցուցնեն հայոց աչքին։

Շաւալ

ՀԱՅ-ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

✦ Երէկ (25 դեկտ. 1911 թ.) հայ-հռոմէականաց ալ Ծնունդ էր, բայց թէ Խըթման երեկոյին և թէ երէկ Թիւ. պատարագ մատուցուեցաւ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, խորհուելով որ կրնայ յիշատակութեան առթիւ անտեղութիւններ յառաջ գալ։ Իսկ Թերզեան շնորհաւորական ընդունելութիւն կատարելու հարկին մէջ չգտնուելու համար՝ տկարութիւն պատրուակից և անկողնէն ալ չելաւ։ Ոսկեբերան եկեղեցւոյ բակին մէջ Շահնազարեան անուն հայ-կաթոլիկ երիտասարդ մը զգայուն բանախօսութիւն մը ըրաւ երէկ, բացատրելով կանոնագրին ոգին և եղած ընդդիմութեանց բուն շարժառիթը։ Ցայտնեց, թէ Հասունի ձեռնարկները տապալող հայ-կաթոլիկ հասարակութիւնը միևնոյն ոգիով պէտք է շարժի, այս անգամ եղած փորձին դէմ։ Այս բանախօսութիւնը բազմաթիւ հայ-հռոմէականներու կողմէ ընդունեցաւ և ջերմապէս ծափահարուեցաւ։ Հաւանական է, որ այս երեկոյ գումարուի ընդհանուր ժողովը։ Թերզեան իր համախոհներուն հետ խորհրդակցելով՝ յարմար դատեր է, որ գաւառական պահակներ դնէ պատրիարքարանի դուռը, որպէսզի արգիլեն երեսփոխանաց մուտքը։ Ժողովրդեան պահանջման վրայ՝ ընդհ. ժողովն ի հարկին բռնի կերպով պիտի գումարուի պատրիարքարանի մէջ, ծվ որ ալ դրուած ըլլայ իբրև պահակ, և, ինչպէս կերևայ, եթէ այդպէս երթայ, հեռու չեն «սինկիւլի պատարագի» օրերն յիշեցնող դէպքերը, շնորհիւ Թերզեանի, որ կը պնդէ տակաւին, թէ իր պաշտօնը երկինքէն ընդունուած է։

✦ Կրօնից տեսուչ Բէհա բէյ պէտք տեսած է խորհրդակցութիւն մը ունենալու Թերզեանին հետ, որուն պաշտօնանկութեան նկատմամբ ընդհ. ժողովին անդամներուն և երևելեաց կողմէ մատուցուած գիրը նկատողութեան առնուած է կառավարութենէն։

Թերզեան, հասկնալով թէ այդ հանրագրին մասին պիտի խօսուի իրեն հետ, նախապատրաստութեան համար այսօր հրաւիրեր է Պոլսոյ կղերը մասնաւոր գումարման մը, որպէսզի իրենցմէ համամտութեան գիր մը կորզէ և կառավարութեան ներկայացնելով պնդէ, թէ կղերը համամիտ չէ ժողովուրդին, որուն արարքը հակակրօնական կը հռչակէ ինք։ Չենք կարծեր, որ Պոլսոյ հայ-հռոմէական կղերը վերջին շաբթուան իրերադարձութիւններէն յետոյ այլևս պատասխանէ Թոքմաճեանի միջոցաւ եղած այս հրաւէրին։

Ֆրանսական դեսպանը, լսելով որ ցաւ պատճառած է հասարակութեան իր թարգմանը զրկած ըլլալուն համար Թերզեանը զիմաւորելու նպատակաւ, իրեն հետ տեսակցողի մը ըսեր է, թէ իր թարգմանը մինչև շաբթուա զրկելը քաղաքավարական և ձևական բան մըն էր հանդէպ կաթոլիկ հոգևոր պետի մը. բայց, ինչպէս յայտնի է, երկու օր յետոյ Թերզեանի անուան տօնախմբութեան առթիւ ոչ ոք զրկեց։ Դեսպանն ըսեր է, թէ Թերզեան իր ժողովրդեան դէմ մղելով ոտրիկանութիւնը շատ բան կորսնցուց իր վարկէն։ Կը լսուի, թէ Թերզեան հրամայեր է բոլոր կաթոլիկ հաստատութիւններէ վտարել ոչ-կաթոլիկ հայ ուսուցիչները, աշակերտներն և պաշտօնեաները։ Մէկ շաբաթէ ի վեր իր գործած յիմարական արարքներուն հետ բաղդատելով, անիկա շատ մեծ բան մը չերևիր։

(«Բիւզանդիոն»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Երկուշաբթի, յունվարի 17-ին, կայացաւ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան երկրորդ ընդհանուր ժողովը, որը նուիրված էր ջրի մատակարարութեան հարցին։

Ժողովը բազմամարդ էր։ Հաւաքված էին բացի Ընկերութեան անդամներից՝ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամներ, ձայնաւորներ, ինժեներներ և ուրիշ հետաքրքրվողներ, մօտ 90—100 հոգի։

Նախագահ Ա. Բալանթար յայտնեց, որ Ընկերութիւնը իր հիմնվելու օրից առանձին ուշադրութիւն է նուիրել ջրի մատակարարութեան հարցին, գիտակցելով նրա կարևորութիւնը մեր երկրի գիւղատնտեսի համար։ Գ. Մուրադեանի այսօրվայ զեկուցումը վերաբերում է այն տեղեկութիւններին և փորձերին, որոնք արված են Նախիջևանի, Զիվանշիրի և Թիֆլիսի շրջաններում։ Թիֆլիսի քաղաքային 3—4000 դեսեատին հողերի ոռոգումը մեծ կուլտուրական մի ձեռնարկութիւն է, որի իրագործումը կարող է աշխատանքի աղբիւրներ բանալ շատերի համար և աւելացնել քաղաքի ուտեստի մթերքները։ Բայց ուրովհետև քաղաք բերվող ջուրը պէտք է միևնոյն ժամանակ ծառայի և խմելու համար, ուստի զեկուցանողը միաժամանակ կենտրոնանալու է և այն կէտի վրա, որը աւելի էական և գլխաւորն է համարվում քաղաքային ինքնավարութեան համար, այն է՝ մատակարարելու ջուր նախ և առաջ ազգաբնակութեան խմելու համար։

Գ. Մուրադեան կարդաց մի մանրամասն զեկուցում, որի ընթերցանութիւնը տևեց $1^1/_2$ ժամ։ Նա պարունակում էր իր մէջ պատմական մաս, և յետոյ շօշափում էր ժամանակակից հերթական հարցեր, որոնցից նա ընտրել էր քննութեան համար Թիֆլիս քաղաքի ջրի մատակարարութեան հարցը։

Պատմական մասի մէջ զեկուցանողը թւեց այն մեծագործ ջրամբարների կառուցման յիշատակութիւնները, որոնք գտնվում են Հերոդոտի, Վախուշտի և ուրիշների թողած մատեաններում և սեպաձև արձանագրութիւններում։

Կենտրոնանալով Թիֆլիսի համար ծրագր-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՈԶԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

II *)

Վերը ես ասացի, որ ուր էլ ընկնելու լինի Կօխի բացիլը, այնտեղ կը գոյանայ տուբերկուլոզ։

Օրինակներ են հարկաւոր։

Ահա մի երեխայ, հազիւ մի քանի ամսական։

Յանկարծ նա մերժում է իրան մատուցված մինչև այդ օրը քաղցր ծիծը, ալեկոծվում է, փախում է, լալիս է, մի խօսքով՝ շրջապատի համար շատ պարզ է, որ նա տանջվում է։ Նրա մարմնի ջերմութիւնը բարձրանում է։ Մի քանի օր անցած՝ ծնողները ողբում են իրանց հրեշտակիկի կորուստը։ Ի՞նչ է պատահել։ Ահա թէ ինչ. գլխի ուղեղի թաղանթի մէջ ամփոփված Կօխի բացիլները սկսել են իրանց գործունէութիւնը և առաջացրել մի մասնական բորբոքումն, որ և վերջ է տուել խեղճ փոքրիկի ծաղիկ կեանքին։ Ահա այս է ուղեղի թաղանթի տուբերկուլոզային բորբոքումը (մենինգիտ), որ երևում է զարմանալի յաճախ կերպով մանաւանդ այն օջախներում, ուր ծնողները իրանք ևս տուբերկուլոզից զերծ չեն։

Ահա ձեզ և մի ուրիշ երեխայ 3—4—5 տարեկան շատ հիւանդոտ արտաքինով, ահագին փորով, որի մէջ յաճախ ցաւեր են զգացվում, կաշուի տակը ուռած ու լպրծնացած կապուտակ երակներ։ Եթէ ուղենայիք իմանալ այդ ցաւի պատճառը, կը տեսնէիք աղիքներից մինը խոցոտված և շրջապատված խոշոր ու ուռած խուլերով, որոնք թաղանթն են ծածկում։ Այս խուլերը լիք լցուն են մանրէներով և թոյնով։ Այս՝ փոքրիկ երեխաների աղիքների ու խուլերի տուբերկուլոզն է։

Տեսէք և մի ուրիշ մարդու, ըստ արտաքինի ամուր և առողջակազմ։ Երկար ժամանակից ի վեր նա տանջվում է մարսողութեան խանգարումներից, որ վերագրել են նրա ստամոքսի և աղիքների մարսողական թուլութեանը։ Նշանակած մի քանի հանքային ջրեր գուցէ և սկզբում օգնած լինեն։ Սակայն մի օր խոշորացոյցը նրա կղկղանքի մէջ երևան է հանում Կօխի բացիլներ։ Դժբաղդաբար արդէն ուշ է։ Կօխի բացիլը իր ընթացքն է շարունակում և աղիքների տուբերկուլոզը մեղցնում է հիւանդին, թէև ձեռնարկել են փրկութեան շատ միջոցներ։

Մարսողական ճանապարհների տուբերկուլոզը մինչև օրս նկատելի ուշադրութեան չէր արժանացած. մի քանի տարի սրանից առաջ աղիքների խոցերն էին միայն նկարագրվում։ Բայց այժմ արդէն յայտնի են աղիքների սկզբնական տուբերկուլոզային վէրքերը, ինչպէս և նոյնանման վէրքեր լեզուի, շրթունքների, նշաձև գեղձերի, կոկորդի և այլն։

Ձեզ մօտ գալիս է մի գեղեցկատեսիլ երիտասարդ, որը թէև երբեմն հազում է, բայց ընդհանրապէս իրան շատ լաւ է զգում։ Նրա թոքերում դուք ոչ մի կասկածելի նշան չէք գտնում։ Յանկարծ մարմնի ջերմութիւնը բարձրանում է ու այնպիսի նշաններ են մէկը միւսի ետևից երևան գալիս, որ մերձաւորները կարծում են, թէ տիֆ (շօրա) է սկսվում։ Հարկաւոր միջոցները ձեռնարկվում են։ Մի քանի օրից հիւանդը մահանում է։ Անդամահատութեան ժամանակ ակներև է լինում, որ հիւանդը փորի թաղանթի տուբերկուլոզ է ունեցել։

Ահա և հետևեալ աւելի տխուր դէպքը։ Ջահիլ նազելի մի կին։ Հազիւ մի տարվայ պսակված, երջանկութեան մէջ լողացող։ Այցելութիւններ, երեկոյթներ, թատրոն, զուարճութիւններ կլանում են կարծես նրա ամբողջ օրերը։ Նա իր մնացած ժամանակը նուիրում է հանգստութեանը հիմնալի, յարմար մի բնակարանում, որ լի է մաքուր տաք օդով և գեղուն արևաշատ լոյսով։ Սակայն յիրաւի որ մարդուս բաղդը մշտատև չէ լինում։ Մի օր յանկարծ ձախ կողքի ցաւը այնքան սաստկանում է, որ նա ստիպված է լինում անկողին մտնել։ Հրաւիրված բժիշկները գտնում են սերունդների յարատևութիւնը պահպանող գործարանների տուբերկուլոզ։ Ուրեմն ընդ միշտ կորած է մայրութեան յոյսը, կեանքի հրապոյրը։

Անցնենք այժմ այն 14—15 տարեկան պատանուն։ Մի օր նա սկսում է գանգատվել ծնկան ցաւերից։ Մի քանի ժամանակ անցած՝ նրա ազդրի խաղը այլևս չէ կարողանում գործել. պատանին սկսում է կաղալ։ Այս էլ երկար չէ տևում. նա ստիպված է լինում անկողին ընկնել, ուր և մնում է երկար ամիսներ, մինչև որ նրան կանդամահատեն։

Այս պատանու ցաւը անուանվում է տուբերկուլոզային կոքսալգիա (խանջուղ)։ Կօխի բացիլը թափանցել է նրա ոտի վերին յօդը։

Նայեցէք այս 18 տարեկան գեղանի կոյսին։ Սրա ծունկը անսպասելի կերպով, զաղտագողի սկսել է ուռչել։ Այս ուռուցքից կարելի է լինում հանել հեղուկի մի փոքր քանակութիւն. հետազօտութիւնը երևան է հանում նրանում Կօխի բացիլներ։ Այս խեղճ աղջիկը տանջվում է այսպէս անուանված սպիտակ ուռուցքով, ծնկան տուբերկուլոզային ուռուցքով։

Իսկ այն երեխաները, տղայ թէ աղջիկ, 7-ից մինչև 12 տարեկան, որ կորաքամակ են մնում ամբողջ իրանց կեանքում։ Այս էլ հետևանք է Պօտտի հիւանդութիւն կոչված ցաւի, ուրիշ խօսքերով՝ ողնաշարի ոսկորների տուբերկուլոզ։

Ո՞վ չէ տեսել այնպիսի մարդիկ, որոնց երեսի զանազան մասերի վրա, քթի վերևը կամ թշերի վրա, լինում են կարմիր բծեր՝ կեղևներով ծածկված։ Այս բծերը երբեմն մեծանում են մի թշից անցնելով միւսը, և յաւիտեան հոգսի ու մտատանջութեան առարկայ դառնում իրանց խեղճ տիրոջ համար։ Սրա պատճառն էլ տուբերկուլոզն է։ Այդ բծերը անուանվում են գայլուկ (գայլախոտ, լիւպուս)։

Իսկ այն մարդիկ, որոնք տարիներից ի վեր գանգատվում են իրանց առողջութիւնից և միշտ ցոյց են տալիս կրծքի մէջ տեղը որպէս խանգարման կենտրոն։ Երբեմն նրանք նեղվում են մի տեսակ անձկութիւնից, որ կոկորդի վերևն է զգացվում և որը առաջ է բերում մի տեսակ ջերմութիւն, որ հարուածում է ամբողջ դէմքը։ Նրանց դէմքը այդպիսի բօպէներին կարմրագոյն է դառնում։ Այդպիսի հիւանդներ դժուարութիւնով են շնչում և նրանց սիրտը շատ ուժգին է բաբախում։ Սրա պատճառը պէտք է վերագրել նրանց կրծքի մէջի ուռած խուլերին, որ Կօխի բացիլներով լիք լցուն են։ Այս տեսակ ուռուցքները լինում են ի վերջոյ մահաբեր։

Բերեմ արդեօք օրինակներ տուբերկուլոզային բորբոքումների, որ լինում են երիկամունքների, աչքերի, կոկորդի մէջ և այլն։

Չերեք է ասել, որ մեր կազմուածքի ամեն մի գործարան, ամեն մի օրգան կարող է վարակվել տուբերկուլոզով։

Ուրեմն պարզ է, որ տուբերկուլոզը, մեր կազմուածքի մէջ մտնելով, իր գործունէութեան համար չէ ընտրում որևէ մի սիրած օրգան. ոչ. Նրա համար բաւական է ընկնել մի որևէ օրգանի մէջ, այնուհետև նա արդէն աշխատում է աւշատար անօթների և արեան

*) Տես «Մշակ» № 6.

ված ջրանցքների կառուցման ծրագիրների վրա, Գ. Մուրադեան գերադասութիւն տուեց Նաթախտարի կոչված աղբիւրների շահագործութեանը։

Նաթախտարը գտնվում է Թիֆլիսից 27 վերստ տարածութեան վրա, Մցխեթ աւանի մօտ, մինչդեռ Ծալկայի աղբիւրները բըղխում են Նարդիվան գիւղին կից, Ախալքալաքի գաւառի սահմանի մօտ, և գտնվում են 82 վերստ հեռաւորութեան վրա Թիֆլիսից։ Առաջին ջրանցքի կառուցումը կը պահանջի մօտ երկու միլիօն րուբլի, մինչդեռ երկրորդի գլուխ բերելը կը նստի 10—25 միլիօն րուբլի։ Նաթախտարի ջուրը, էժան նստելով քաղաքի վրա, կարող է էժան էլ ծախվել և այն անձերին, որոնք կը ցանկանան ծառայեցնել ջուրը գիւղատնտեսական նպատակների համար և ստանալ ոռոգման ջուր, օրինակ, 30—40 րուբլի ծախսելով մի դեսեատինի վրա փոխանակ վճարելու 200 րուբլի, որ կը պահանջվէր Ծալկայի ջրի համար։

Մուրադեան հետազօտելով Նաթախտարի աղբիւրները եկել է բոլորովին ուրիշ եզրակացութեան, քան Թիֆլիս քաղաքի դումայական յանձնաժողովը։ Մինչդեռ վերջինս կարծում է, թէ Նաթախտարի ջուրը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ Արագվայի ջուրը, որը հողի միջով ծծվել է և դարձել աղբիւր Նաթախտարի շրջանում, Գ. Մուրադեան ապացուցում է, որ Արագվա գետը այդտեղ դեր չէ կատարում և Նաթախտարի ջուրը ունի բոլորովին ուրիշ ծագում և հանդիսանում է իբրև զուտ աղբիւրաջուր, ինչպէս ուրիշ քեահրիզային աղբիւրները։ Գալով այդ եզրակացութեանը՝ զեկուցանողը պնդում է, որ կարելի է Նաթախտարի ջուրը հաւաքել իր աղբիւրների ակունքներում և պահել նրան բոլորովին ազատ զանազան խառնուրդներից, որոնք ներկայումս մտնում են նրա մէջ, երբ նա անցնում է հողային շերտերով և լուծում իր մէջ աղօտային, կրային և այլ բաղադրութիւններ։

Զեկուցանողը ներկայացրեց մի շարք թիւեր, որոնք հաստատում էին նրա ասածները, և տուեց մեկնութիւններ, որոնք պարզաբանում էին, թէ ինչի՛ց է առաջանում աղբիւրաջրերի ջերմութեան աստիճանը տարվայ զանազան եղանակներում։

Գ. Մուրադեանին զեկուցումից յետոյ եղաւ տաք վիճաբանութիւն։

Տէր-Վարդանեան նկատեց, որ Նաթախտարի ջուրը կարող է ծառայել քաղաքային հողերի միայն մի մասի ոռոգման համար, այն մասի, որ ցածր դիրք ունի, որովհետև Նաթախտարի բարձրութիւնը այնքան մեծ չէ, որ նրա ջուրը կարողանայ հասնել Թիֆլիսի հողերի միջին և վերին գօտիներին։

Բժիշկ Գ. Ալիբէգեան յայտնեց, որ նա կարող է անել մասնագիտական մի շարք նկատողութիւններ, բայց բաւականանում է ընդհանուր ցուցումներով։ Նա միատեսակ չէ գտնում Նաթախտարի հիւսիսային և հարաւային աղբիւրները և երկիւղ է կրում, որ Արագվան կարող է ժամանակով փոխել իր հոսը և մտնել Նաթախտարի հովիտը. այդ պատճառով նա գերադասում է Ծալկայի ջուրը, որը կը տայ միևնոյն ժամանակ քաղաքին 10,000 ձիաոյժ զանազան ձեռնարկութիւնների համար։

Ա. Խատիսեան ընդգծում է, որ նրա համար, իբրև քաղաքի ներկայացուցչի համար, թանգ է գիտական ընկերութիւնների գործակցութիւնը, ինչպէս այդ տեղի է ունեցել Բժշկական Ընկերութեան կողմից, իսկ այսօր Հայ Գիւղատնտեսականի։ Սակայն նա վիճելի է գտնում զեկուցանողի վերջին եզրակացութիւնը և ապացուցված չէ համարում Նաթախտարի գերադասութիւնը։ Ներկայումս Թիֆլիսը ունի բաւարար ջուր Աւճալայի աղբիւրներից, որոնց վրա կարիք եղած ժամանակ աւելացվում է և Կուր գետի ջուրը։ Փորձը ցոյց տուեց, որ Թիֆլիսի ջրանցքը դեռ կրիտիկական պահանջ չէ դրել հէնց այսօր ևեթ նոր ջրանցք շինել և ջուր մատակարարել և ուրեմն միջոց կայ լուրջ ուսումնասիրել եղած ծրագիրները և նրանցից ընտրութիւն անել։ Նա աւելի գերադասելի կը համարէր Ծալկայի ջուրը, որովհետև այդ ջուրը կարող էր տալ միանգամից շատ յարմարութիւններ. արդարև Ծալկայի ջուրը կարող է Թիֆլիս բերվել ինքնահոս կերպով. ինքը ջուրը մաքուր է ու զով, կը տայ քաղաքին մեծ էլեկտրական ոյժ, կը ծառայէ գիւղատնտեսական նպատակների համար, ջրի մի մասը կարելի է ծախել ճանապարհին կարիք ունեցողներին. նրա երևալը քաղաքում վարկ կը տար արդիւնաբերութեան։

Զավալիշին յայտնում է, որ Ծալկայի ջրից օգտվելու համար պէտք է նախ ձեռք բերել իրաւունք՝ վերցնելու այդ ջուրը և պէտք է բաւարարութիւն տալ այն երկրագործներին, որոնք պէտք է զրկվին ոռոգման ջրից, եթէ նոյն ջուրը բերվի քաղաք։ Նաթախտարի ջուրը քաղաք բերվելով կազատի քաղաքը այն ծախքերից, որոնք ներկայումս անվում են ֆիլտրների վրա, և նա համեմատաբար էժան է, քան Ծալկայի ջուրը, որը սարսափելի թանգ կը նստի երկրագործական կուլտուրայի համար։ Նա կը պահանջի տարեկան շինչուցման համար մեծ տոկոսներ։

Միւսները նկատում են, որ էլեկտրական ոյժ ձեռք բերելու համար կարելի է օգտվել Կուր գետից։

Մուրադեան հերքում է արված նկատողութիւնները և նոր պատճառաբանութիւններով պաշտպանում է իր զեկուցման հիմնական միտքը։

Ժողովականները ցանկութիւն են յայտնում, որ Հայ Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը նպաստի պարզելու, թէ ո՛րպիսի տնտեսութիւն կարելի էր կազմակերպել քաղաքի հողերի վրա և ի՛նչ օգուտ կարելի էր սպասել այդ հողերի մշակութիւնից։

Ժողովը յայտնեց շնորհակալութիւն զեկուցանողին։

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔՆԵՐ

(Հեռագրով)

Բաքու, 17 յունվարի

«Շնորհաւորում ենք քառասնամեակը «Մշակի», որ ստեղծեց գրողների ամբողջ մի սերունդ և նպաստեց հայ ժողովրդի կուլտուրական զարգացման։

Ստեփան Տիգրանեան, Գարեգին Ենգիբարեան, Արշակ Առաքելեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Քաղաքային դումայի հետևեալ նիստում—վաղը—ընտրվելու են քաղաքային մասնաժողովները։

✦ Էջմիածնից մեզ գրում են յունվ. 15-ից. «Լուրեր են տարածված, անորոշ ձևով, թէ այստեղ կաթող. ընտրութիւնը բեկանվելու պաշտօնական տեղեկութիւն է ստացված։

«Ճեմարանի Գ. լսարանի ուսանողները ձեռնարկում են մասնակցութեամբ 3 լսարանների համակրող ուսանողների և բարձր դասարանների աշակերտների մասնակցութեամբ հանդիսաւորապէս տօնելու բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի 30-ամեայ յօբելեանը։

«Մի քանի ուսանողներ առաջուց մտադիր էին, Օրմանեան կամ Կարապետ սրբազանների ընտրութեան աջողութեան դէպքում, մտնել Մայր Աթոռի կուսակրօն միաբանութեան շարքը։ Ոմանք էլ միևնոյն մտադրութիւնն ունէին Դուրեանի կամ Մեսրոպ եպիսկոպոսի ընտրվելու դէպքում։ Ներկայումս, յիշեալ բոլոր ուսանողները յետ են կանգնում իրանց դիտաւորութիւններից, կարծելով որ արդի պարագաներում վանք մտնելով ոչ մի գործ կատարելու հնարաւորութիւն չեն ունենայ և աննպատակ զոհ կը գնան անվերջ վանական խնտրիքներին»։

✦ Յունվարի 17-ի գիշերը Բաքւում երեկոյեան աղօթքի ժամանակ սպանվել է յայտնի մոլլա Հաջի Ախունդովը։ Սպանվածի որդին՝ ժուռնալիստ Ախունդովը՝ վշտի մէջ փորձել է իրան նետել երեք-յարկանի տան բարձրութիւնից փողոց, բայց պահնորդական բաժանմունքի գործակալները բռնել են նրան։ Որդին յայտնել է մարդասպաններից մինի անունը։

✦ Եփեմիա Ալիխանեանը, ծանրաբեռնված հիւանդ ամուսնով, գտնվում է ծայրաստիճան չքաւոր դրութեան մէջ և խընդրում է բարեգործ անձանց իրան օգնութեան ձեռք մեկնել։ Հասցէն է՝ Большая Ванкская ул. № 29, տ. Սայիփեանի։ Նուէրները կարելի է ուղարկել նաև «Մշակի» խմբագրութեանը՝ ըստ պատկանելոյն յանձնելու համար։

✦ Յունվարի 12-ի գիշերը Շուշում, «Ղարաբաղ» թերթի ասելով, կատարվել են խուզարկութիւններ հայերի և Թուրքերի քաղաքամասերում։ Խուզարկված են մի քանի տներ։

✦ Թիֆլիսում կազմակերպվել է նոր ընկերակցութիւն այգետէրերից՝ Կախեթիայի գինի վաճառելու և գլխաւորապէս այդ գինին Ռուսաստանի ներքին նահանգներում ու Արևելեան Անդրկովկասում սպառելու համար։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է «Կոպէկ» ընկերութեանը՝ յունվարի 21-ին կազմել կրուժոկի շինութեան մէջ բարեգործական երեկոյթ փողոցի երեխաների պաշտպանութեան միջոցները շատացնելու համար։

✦ Տօների առիթով Հայ Որբախնամ Ընկերութեան վարչութիւնը ստացաւ դրամական նպաստներ հետևեալ անձերից. Մարգարիտ Աբեանից 25 ր., Արշակ Ցակոբջանեանի ժողոված՝ 20 ր., Եկ. Ռօտինեանից՝ 5 ր., Բէբութչեանից, Աղբաշեանից, Շալամեանից 3-ական ր., Խասրովեաններից և մի քանի ուրիշներից 2 ր., Մելիք-Ստեփանեան, Ա. և Ս. 1-ական րուբլու մրգեղէն, որի համար վարչութիւնը բոլոր նուիրատուներին յայտնում է խորին շնորհակալութիւն։

✦ Յունվարի 22-ից Ժողովրդական Տանը տ. Ֆլօրէնկօն կը սկսէ իր ժողովրդական դասախօսութիւնների սերիզը «Գիւղական պատկերներ» ընդհանուր խորագրի տակ։ Դասախօսութիւնները խոստանում են հետաքրքրական լինել։

✦ Թիֆլիսի դումայի ձայնաւոր Ց. Խունունց ներկայումս զբաղված է քաղաքային թոշակների գործավարութիւնը քննելով։ Ի միջի այլոց Խունունց երևան է հանել, որ ոմն ուսանող Տ. Ա. ստացել է թոշակ տարեկան 150 րուբլի աւելի ամբողջ հինգ տարի շարունակ։ Այդ ուսանողը իր ուսումը աւարտել է 1906 թւին։

✦ Կովկասեան զինուորական շրջանի կողմից Սէվաստոպօլի օդագնացութեան դպրոցն են ուղարկված սովորելու համար երկու օֆիցեր։

✦ Կ. Հ. Բար. Ընկ. խորհուրդը դպրոցական ուսուցչական ֆոնդի օգտին ստացել է՝ 1) Ախալքալաքի դպրոցի աւ.-ուսուցչից՝ հանգանակված տեղացիների մէջ՝ 158 ր., 2) Մարսէլից «Արմէնիա» թերթի խմբագիր Մ. Փորթուգալեանից՝ 10 ր., 3) «Հօրիզօն» լրագրի միջոցով՝ 146 ր. 16 կ., 4) Նալտայի դպրոցի աւ.-վարժուհուց՝ հանգանակված տեղացիների մէջ՝ 60 ր. 50 կ., 5) Ղուրդուղլու գիւղի դպրոցի ուսուցիչ Խաչ. Ցարութիւնեանից՝ 2 ր., Թադէոս Խաչատրեանից՝ 3 ր., Շահարշ Տէր-Ցարութիւնեանից՝ 1 ր.։

✦ Կարսի երկաթուղագծի Սանդար կայարանում բացվել է պօստային բաժանմունք։

երակների միջոցով գրաւել մարմնի ամբողջ շրջանառութիւնը։

Բացի շնչառութիւնից՝ տուբերկուլօզի բացիլներով վարակվել կարելի է և ուրիշ ճանապարհներով, հէնց մեր աղիքների միջոցով։

Տուբերկուլօզ պարունակող նիւթը կարող է ընկնել մարդու ստամոքսի մէջ, եթէ կերակուրը ինքն արդէն զերծ չէ տուբերկուլօզի բացիլներից, կամ եթէ կերակրին դրսից են խառնվում այդ բացիլները։ Իսկ դրսից ամեն մի կենսական մթերք, ամեն մի ուտելիք կարող է վարակվել տուբերկուլօզի բացիլներով՝ լինի այդ վարակումը այն մարդկանց միջոցով, որ պատրաստել են այդ ուտելիքները և որոնց ձեռքերի վրա կարող է գտնվել տուբերկուլօզի նիւթը, լինի նա ճանճերի կամ փոշու միջոցով։

Որևէ թոքախտաւոր պղրանքավաճառ, որ խորխ է արտադրում և այդ խորխի մասնիկներից կարող է ունենալ իր ձեռքերի վրա, չը նայած նոյնիսկ գործադրած մաքրութեանը, ինչ կասկած՝ շատ հեշտութեամբ պատճառ կը դառնայ ուրիշներին, իր հետ գործ, չփումն ունեցողներին, վարակելու հէնց իր ծախսած պղրանքի կամ մթերքի միջոցով։ Ցամենայն դէպս գրականապէս ապացուցված է, որ ամենալաւ կերակուրն իսկ կարող է տուբերկուլօզի բացիլներով վարակվել, եթէ նրա պատրաստողները տուբերկուլօզից զերծ չէին։

Այս ասածները վերաբերում են և մսին, պտուղներին և խմիչքներին։

Սակայն կերակուրը կարող է և պատրաստվելուց յետոյ էլ վարակվել։

Ես ասացի, որ մարդը կարող է ուտելիքները վարակել։ Նոյնը կարող են անել և մանր միջատները և ճանճերը։ Փորձերը ցոյց են տուել, որ ճանճերը իրանց կընճիթների և թաթիկների վրա կարող են մի տեղից միւս տեղ փոխադրել տուբերկուլօզային խորխը բաւական մեծ քանակութեամբ, օրինակ՝ թքամաններից կամ ուրիշ տեղերից։

Ուր այդպիսի ճանճեր նստում են, այնտեղ էլ գտնվում են յետոյ տուբերկուլօզի բացիլներ։

Ճանճերը, մլակները, բզեզները, սրանք բոլորն էլ սենեակներից փոխադրում են թոքախտաւորի խորխի մասնիկներ և, ինչպէս միանգամայն գրականապէս ապացուցված է, վտանգաւոր են հէնց նրա համար, որ նրանք նստում են մթերքի վրա (հաց, միս, շաքար) և սրանց վրա էլ սերմանում են տուբերկուլօզի թոյնը։ Այսպիսի մթերքի թւումը կաթը իր յատուկ և գլխաւոր տեղն ունի։ Նա կարող է վարակման մի աղբիւր դառնալ նաև կթողի կամ ծախողի միջոցով. բայց նա ստանում է և մի առանձին ահագին նշանակութիւն, եթէ չը մոռանանք, որ կովերն էլ շատ յաճախ հիւանդանում են տուբերկուլօզով, այսպէս անուանված մարգարտային հիւանդութիւնով։

Եթէ կովի ծիծը տուբերկուլօզով վարակված է կամ ինքը կովը ընդհանուր տուբերկուլօզով է բռնված, նրա կաթը կարող է պարունակել իր մէջ Կօխի բացիլներ։ Այս պատճառով էլ մարգարտային հիւանդութիւնով բռնված կովի հում կաթը հեշտութեամբ է վարակում մարդուն տուբերկուլօզով։

Թոքախտաւոր մայրերը և ծծմայրերն անկասկած կարող են ուղղակի տուբերկուլօզով վարակել ծծկեր երեխաներին իրանց կաթով, որովհետև այդ կաթի մէջ գտնվում են բացիլներ։

Մարգարտային հիւանդութիւնով վարակված կովերի միսն էլ կարող է վարակիչ լինել, թէև այստեղ պէտք է յիշատակել, որ կերակուր պատրաստելու եղանակը խոշոր չափով նուազեցնում է վարակման հնարաւորութիւնը. առհասարակ տապակելը կամ եփելը ոչնչացնում է, սպանում է բացիլները։

Ուրիշ կենդանիների միսն էլ կարող է մարդուն տուբերկուլօզով վարակել, եթէ այս հիւանդութիւնով բռնված լինեն դըրանք, օր. հաւը, նապաստակը, ճագարը, խոզը և այծը։ Հաւը շատ յաճախ է հիւանդանում տուբերկուլօզով։

Վարակիչ թոյնը կաշուի կամ թաղանթի զանազան տեղերով կարող է ներս ընկնել։ Այսպէս օրինակ՝ համբոյրը կարող է փոխադրել տուբերկուլօզը։

Բժ. Արտաշէս Շխեան

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԷՎՕԼԻՒՑԻԱՆ ԵՒ ՆՐԱ ԹԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ՆՇՈՅԼՆԵՐԸ ՄԵԶԱՆՈՒՄ

II

Դառնանք այժմ մեր իրականութեանը։

Մեր պաշտպանած թէզիսը յանգում էր այն տեսակէտին, որ հասարակական յարաբերութիւնների բարդացումն ու շերտաւորումը նախապատճառ է մարդկային հոգեկան աշխարհի համապատասխան շերտաւորման։ Որքան բարդ են այդ յարաբերութիւնները, որոնք ըստ ինքեան արդիւնք են արտադրողական համապատասխան եղանակի, այնքան բարդ են նաև հոգեկան կեանքի վերապրումները։ Կեանքի գաղափարական վերարտադրումը գեղարուեստի միջոցով այն չափով գունեղ է ու բազմակողմանի, որ չափով բազմակողմանի են արտայայտվող գեղարուեստագէտին շրջապատող իրականութեան պայմանները։

Պրիմիտիվ, պարզ կեանքը՝ պարզ ու անպաճոյճ գեղարուեստ ունի. բայց դիֆֆերենցիացիայի ենթարկված հասարակութիւնը՝ գունագեղ ու բազմազան է իր գեղարուեստական անդրադարձման մէջ։

Երբ մօտ անցեալում մեր հասարակական կեանքի փոխադարձ յարաբերութիւնները առաւելապէս պարզ էին ու նահապետական, որ յատուկ է նատուրալ տնտեսութեան շրջանին, երաժշտական արուեստը մեզանում պարփակվում էր սոսկ հոգևոր-եկեղեցական շրջանակի մէջ։

Երբ սակայն քաղաքի կեանքի զարգացմամբ վերջինս հակադրվում էր գիւղին և գիւղը դառնում իդէալական մի վայր, ուր կեանքը հաշվվում էր աւելի մաքուր ու բնական, ահա այդ շրջանում գերակշռող են հանդիսանում ժողովրդական-գեղջկական մօտիւները։ Միանգամայն համապատասխան գիւղական պարզ ու միակերպ կեանքի՝ նահապետական-գեղջկական մոտիւները, իդիլլիական բնաշխարհի երգերը տոգորված են գրեթէ նոյն միապաղաղ, մօնօտօն կօլօրիտով (ի հարկէ, արևելեան), որով հարուստ է մեր եկեղեցական-հոգևոր երաժշտութիւնը։

Սակայն այժմ նահապետական կեանքը անցողական շրջանն է թևակոխել. Նրա նախկին բովանդակութիւնը ենթակայ է արագ քայքայման։ Բնական տնտեսութիւնը տեղի է տալիս քաղաքի գործարանային արդիւնաբերութեան առջև։ Քաղաքը հասարակական կեանքում տիրապետող տարր է հանդիսանում։ Մտածողութեան կենտրոն հանդիսանում է քաղաքը։

Գիւղը աստիճանաբար պիտի կորցնէ իր հմայքը և նա արդէն կորցնում է. «Դէպի գիւղ» նշանաբանը այլ ևս գրաւիչ չէ. գիւղական մոտիւների կոլոնդ ևս կը կորցնի իր գերակշռող նշանակութիւնը։ Գիւղական մօտիւները կը փոխվեն. Նրանից մէջ մուտք կը գործեն նորագոյն կօլօրիտներ ու ուրոյն շերտեր։ Դա կը լինի հայ իրականութեան մէջ՝ երաժշտութեան էվօլիւցիայի նշաններից մէկը։

Քաղաքի կեանքը բարդ է ու բազմակողմանի։ Բարդ է ուրեմն և նրա գաղափարական անդրադարձումը։ Գեղարուեստը իր ճիւղերով աստիճանաբար սկսում է ստանալ համապատասխան բարդացում, համապատասխան արտայայտութիւն։

Երաժշտութիւնը, որպէս գեղարուեստի մի ճիւղ, քաղաքի կեանքում գիւղական պարզ եղանակներից, մօնօտօն շրջանից անցնելու է բարդ ու գունեղ մօտիւների։ Գրականութիւնը մեզանում այդ շրջանի մէջ է. նա իր զարգացման շաւղում առաւել առաջընթաց է, քան երաժշտութիւնը։ Քաղաքի այդ մօտիւները գրականութեան մէջ ունեցել են իրանց ռէլիէֆ արտայայտութիւնները, սակայն երաժշտութեան մէջ տակաւին բացակայում են, թէպէտ կան նրանց թոյլ սիմպտօմները։

Անշուշտ այդ յեղաշրջումը կատարվելու է. նա չէ յապաղելու։ Հարկաւ թռիչք չէ գործելու. Նա պէտք է ունենայ իր փոխանցման շրջանը։ Տարածութիւնը գիւղից մինչև քաղաք ունի իր խորը վիհերը. Նրանք պէտք է լցվեն աստիճանաբար, արտադրական նոր եղանակի զարգացմամբ անշուշտ։

Փոխանցման այդ շրջանը մեր իրականութեան մէջ՝ մեր պատմութեան վերջին շրջանն է։ Այդ շրջանում մեր երաժշտութիւնը եղել է և կայ աղքատ վիճակի մէջ և զուրկ ինքնուրոյն որոշ գծերից։ Այդ շրջանը մեզանում տակաւին չէ անցել, նրա շրջափոխվող փազիսներից մէկումն ենք գտնվում մենք տակաւին։

Ցամենայն դէպս իսպառ չէ կարելի ժխտել, որ այդ շրջանը մեզանում միանգամայն զուրկ է մնացել համապատասխան արտայայտութիւններից։ Կան նշաններ, որոնք իրաւունք են տալիս ենթադրելու, թէ երաժշտութեան զարգացման փաստը մեր հասարակութեան մէջ պիտի երևան գայ մօտ ապագայում իր տարբեր արտայայտութիւններով։

Կան նշաններ, որոնք ցոյց են տալիս, թէ մեր երաժշտութեան սխոլաստիկ ճահերին պիտի յաջորդէ մի թարմ հոսանք, որը միանգամայն նոր բնաւորութիւն, նոր բովանդակութիւն է հաղորդելու երաժշտական նորագոյն երկերին։

Սուրխաթեան

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արքունական Թատրոնում

Երեքշաբթի, յունվարի 17-ին, Արքունական Թատրոնում օպերային ընկերութիւնը առաջին անգամ Թիֆլիսում ներկայացրեց Մ. Մուսօրգսկիի «Խօվանշչինա» երաժշտական ժողովրդական դրաման, որ կոմպօզիտօրը յղացաւ դեռ 1870 թ., որ աւարտեց միայն 1880 թ., բայց միայն նրա մահից յետոյ լոյս աշխարհ տեսաւ և դրվեց բեմի վրա։ Այդ օպէրան, որի նիւթը առնված է ռուսական պատմութիւնից, անջքի է ընկնում, չը նայելով իր տեխնիկական մի քանի թերութիւններին, նրանով, որ համակված է խորին ժողովրդական բնաւորութեամբ և լիակատար ըէալիզմով։ Նրա ներկայացումը Պետերբուրգի բեմի վրա, հեղինակի մահից յետոյ, խոշոր դէպք էր թատրոնական աշխարհում։ Բնական է, որ Թիֆլիսի բեմի վրա առաջին անգամ ներկայացվելը գրաւել էր հասարակութեան մեծ բազմութիւն։ Օպէրայի նիւթը վերցված է հռչակաւոր «ստրելցներ» կեանքից։ Անշուշտ, իտալական մելօդիաներով դաստիարակվածների համար դուցէ դժուար է ընտելանալ «Խօվանշչինայի» երաժշտութեան գեղեցկութեանը, բայց այդ օպէրան իր բուն ժողովրդական մելօդիայով բաւական գրաւիչ է։ Օպէրային մասնակցեցին խմբի լաւ ոյժերը՝ Սերգէեվ, Կօմիսարժէվսկի, Լազարեվ, Մօզժուխին, Սօկօլսկի, տ. Զալէեվա և այլք։

Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՐԿԱԴՐՎԱԾ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Մի Թիւրքահայ պատգամաւոր Էջմիածնի տաճարում հայոց հայրապետութեան երկու թեկնածուների ընտրութեան օրը գաղտնի քուէարկութեան ժամանակ խիղճը տանջանքից ազատելու համար տուեց վերջին պահուն իր անկեղծ խոստովանութեան քուէն, յայտնելով մի գրաւոր տոմսի մէջ, որ այդ ընտրութիւնը կատարվում է ճնշումով ու խոստումներով և դա յայտնի է Թիւրքահայ պատգամաւորների մեծամասնութեան, բայց վերջինները ստիպված են լռել*)։

Որ այդ պատմական դարձած՝ ընտրութիւնը կատարվել է արտաքոյ կարգի պայմանների մէջ, դա գաղտնիք չէ հայ հասարակութեան համար. հայ մամուլը վերջին ամիսները արձանագրեց պատգամաւորների ընտրութեան մասին մի շարք վրդովեցուցիչ փաստեր։

Իսկ Էջմիածնում Զմիւռնիայի պատգամաւոր Միհրդատ Հայկազնը վանքի սեղանատանը՝ դիմելով Չէքէճեանին՝ և ձեռքով ցոյց տալով մի խումբ Թիւրքահայ պատգամաւորների վրա առանց քաշվելու յայտարարեց. «Տեսնում ես, պ. Չէքէճեան, որ ասոնք ամենքը իմ մարդիկս են, ես բերած եմ այստեղ. անոնք չեն կրնար իմ խօսքէս ելլել։ Քիչ յետոյ իր կասկածը յայտնելով «մեծամասնականների» մի հատուածի մասին՝ աւելացրեց. «Քանի օրէ ի վեր նկատած եմ, որ քառասուն ցանկէն գլուխը խաղ մը կուզեն խաղալ. ես ալ գզուշ եմ, բայց աս այժմ մարդու բան մի ըսէք»։

Այդ բոլորի ապոթէօզը «պայմանական նշաններով» հանդերձ տեսաւ Էջմիածնի տաճարը դեկտեմբերի 13-ին....։

Այնուամենայնիւ «Հօրիզօնի» էջերից շարունակում են պոռալ, որ Թիւրքահայի վերոյիշեալ գրաւոր խոստովանութիւնը անանուն մատնութիւն է։

Գաղտնի քուէարկութեան ժամանակ ոչ ոք իրաւունք չունի պահանջելու, որ յայտնագործվի, թէ ով ինչ քուէ տուել է այս կամ այն թեկնածուին. այդ դէպքում գաղտնապահութիւնը օրէնքի պահանջ է դառնում, և ով իրան թոյլ կը տայ խախտել այդ սկզբունքը, նրա ձայնը ոչնչանում է և հաշւի չէ առնվում (օր. եթէ ձայնատուութիւնը կատարվում է գրաւոր տոմսերով), հետևապէս և այդ Թիւրքահայ պատգամաւորի տուած գրաւոր տոմսը գաղտնի քուէարկութեան ժամանակ չէր կարող նրա անունը կրել։

Եթէ այդ տոմսին օրէնքը տար անանուն մատնութեան նշանակութիւն, նա չը պիտի կցվէր ընտրութեան գործին, այլ անմիջապէս ենթարկվէր ոչնչացման։

Բայց ծվ գիտէ, թերևս այդ պատգամաւորը յետոյ յայտնէր իր անունը, եթէ «Հօրիզօնը» Զամալեանի բերանով Թիւրքահայերի անունից չը սպառնար թէ՝ «ոչ ոք չի համարձակվի Օրմանեան սրբազանին սպիտակ քուէ տալ և վերադառնալ իր ընտրողների մօտ»....։

Այդ սպառնական յայտարարութիւնից յետոյ՝ ծվ իրաւունք ունի պահանջել, որ գրաւոր տոմսի հեղինակը իր անձի նահատակութեան գնով մերկացնէ իր անունը։

Բայց հայ թայֆան մատնիչ ու դաւաճան է անուանում անխտիր և նրանց, որոնք ստորագրվում են en toutes lettres, եթէ վերջինների գրածը թայֆայի շահերին հակառակ բաներ են։

Լևոն Սարգսեանին 4—5 տարի սրանից առաջ մատնիչ և դաւաճան անուանեցին,

*) Ես այդ տոմսը չեմ կարդացել, բայց նրա բովանդակութեան մասին իմացել եմ «Մշակի» տուած հաղորդագրութիւնից, ուր «Դաշնակցութիւն» բառը չը կար։

երբ նա իր «Մուրճ» ամսագրում և «Մշակում» մի շարք կտրուկ մերկացումներով անարգ սիւնին բևեռեց արեան ու բռնութեան մղձաւանջի հերոսներին։

Եւ սակայն Լեոն Սարգսեանը գրական ասպարէզը թողնելուց յետոյ էլ մնաց հայ ժողովրդի յիշողութեան մէջ՝ իբրև պատուական ու անկեղծ հրապարակախօս։ Անուանարկութեան ցեխը, անդրադառնալով գրպարտիչների հասցէին, չը կպաւ նրա մաքուր անուան։

Նոյնը շարունակվում է և այժմ մամուլի ներկայ գործիչների նկատմամբ, որոնք հայ ժողովրդի անունը շահագործողների դէմ կռւելով՝ մերկացնում են ժողովրդի կեղծ բարեկամների իսկական դիմակը։

Իր հակառակորդներից մէկին մատնիչ, միւսին դաւաճան անուանելը հայ Թայֆան դարձրել է իր սովորական դէմագօգիական միջոցներից մէկը, որով, աւաղ, նա արդէն չէ կարող ազդել հայ ժողովրդի գիտակցութեան վրա. խուժանապետների բառգրքից փոխ վերցրած փքուն խօսքերով ու յիշոցախառն դարձուածքներով դուք կարող էք րոպէապէս ոգևորել միայն խակ ու տհաս «ջահէլներին», բայց իմացէք, որ հասարակութեան լայն շրջանների արհամարհական ժպիտը միշտ կը լինի արժանաւոր պատասխանը լրագրութեան էջերից պղտոր հոսանքով թափվող հայհոյանքներին, և ձեր «մատնիչները ու դաւաճանները» այսուհետև էլ կը մնան հասարակութիւնից գնահատուած նրա ճշմարիտ ու անխարդախ բարեկամները։

Հաւատացէք, հայ հասարակութիւնը արդէն այնչափ հասունացել է, որ ինքը կարող է ջոկել ճշմարտութիւնը ստայօդ զրպարտութիւնից։ Խօսեցէք այնպիսի լեզուով, որ ձեզ լսեն, և ձեր արտասանած խօսքը ընթերցողի համար կշիռ ու նշանակութիւն ունենայ։

Երէկ ձեր բերանով գովված անձին այսօր դուք փողոցային յիշոցներով մատնիչների շարքն էք դասում. բայց մենք կարևորութիւն չենք տուել ձեր գովասանքներին և ոչ էլ նեղացել ենք մեր հասցէին ուղղած ձեր հայհոյանքները լսելուց. մենք գիտենք, որ հայ Թայֆայի աշխարհում պատահել է և հակառակ salto mortale, մի ժամանակ Թայֆայականների լրագրում դաւաճան անուանված հասարակական գործիչը այսօր նոյն բանակից առանձին մեծարանքների է արժանանում։

Վաշխառուների դէմ մեղադրողը ընդունակ է և իր խղճի դէմ մեղանչել, ձգտելով երէկվայ ազնիւ ճանաչվածին անուանարկել՝ այսօրվայ դաշնակցին հաճոյանալու համար։ Ով գաղափարի մաքուր պաշտօնէութիւնը թողած անձնական շահի ետևից է ընկնում, նա մոլորվում է երբեւէն տրամադրութիւնների անփառունակ լաբիրինթոսում….։

Մի ամիս առաջ դուք ցեխի մէջ լուացիք հայ առևտրական դասակարգը նրա աւագի հետ միասին, երբ իմացաք, որ Թիֆլիսի վաճառականութեան կազմակերպած ոյժերը ձեր տրամադրութեան տակ դրվելու չեն. իսկ երբ նկատեցիք, որ դուք բաւականաչափ չէք կշռել ձեր ոյժերը և վաճառականութեան դէմ սկսված արշաւանքը կարող է կորստաբեր հետևանքներ ունենալ Թայֆայի շահերի համար, հրաման տուեցաք յետ նահանջել, որից յետոյ սկսեցիք հայ վաճառականի հետ քաղցր, փաղաքշական լեզուով խօսել….։

Ո՞ւր է ձեր սկզբունքը։

Ց. Սպէնդիար

ԿՈՉ ՋՕԿԵՐԻՆ

Սիրելի հայրենակիցներ.

Կուլտուրայի ուժեղ հոսանքը այնպէս է յեղաշրջում մեր կեանքը, այնպէս է հարթում ու հաւասարեցնում մեր ջօկական առանձնայատկութիւնները, որ դժուար չէ ենթադրել, թէ մօտ ապագայում ջօկը խսպառ պէտք է կորցնէ իր յատուկ կենցաղավարութիւնը, նիստ ու կացը, տնտեսութիւնը, իր զգեստը և նոյն իսկ իր բարբառը։

Ուստի ժամանակ է մտածել այդ բոլորի գոնէ նմուշները պահպանելու վրա։

Մեր երկու տարվայ ջօկական ներկայացումներ կազմելու փորձը գալիս է լուսաբանելու վերոյիշեալ միտքը։ Թիֆլիսում, ուր հարիւրաւոր ընտանիքներից բաղկացած ջօկական գաղութ կայ, շատ դժուարութեամբ ենք կարողանում գտնել երկու-երեք ջօկական կանացի հագուստ, էլ չեմ առում տնային կահ-կարասիքի կամ տնտեսութեան վերաբերեալ իրերի մասին և այլն…

Ահա, մի կողմից այդ մեր երևոյթների պակասը լրացնելու և միւս կողմից կուլտուրայի աւերիչ հոսանքից ազատելու նպատակով, այդ պատմական և ազգագրական նշանակութիւն ունեցող իրերի, հագուստների և ամենի համար, ինչ վերաբերում է ջօկախօս գիւղերին, ես առաջարկում եմ հիմնել Թիֆլիսում ջօկական թանգարան-մուզէում։

Ջօկերիս համար թանգ և ուրիշների համար գիտական տեսակէտից այդ հետաքրքրական և օգտակէտ գործը կազմակերպելու, զարգացնելու և պահպանելու համար ես հրաւիրում եմ հայրենակիցներիս՝ նուիրաբերել կամ կտակել ամեն տեսակի իրեր, որոնք կարող են պատմա-հնագիտական և ազգագրական նշանակութիւն ունենալ, ինչպիսիք են՝ հագուստեղէններ, գործիքներ, կարասիք, նամակներ, նկարներ, գրքեր և այլն և կամ դրամ, որը կը գործադրվի նոյն նպատակի համար հին և թանգարժէք իրեր գնելու համար։ Առ այժմ խնդրում եմ համակրողներին թէ նամակներով և թէ նուէրներով դիմել ինձ՝ Тифлисъ, Сергіевская ул. № 18. Д-ру Аристакесу Заргарьянцу. Բոլոր ստացված իրերը կը ցուցակագրվեն յատուկ մատեանի մէջ և նրանց մասին կը յայտարարվի լրագրութեան միջոցով։

Երբ մի քանի նուէրներով հիմք կը դրվի թանգարանին, այն ժամանակ բոլոր ջօկախօս գիւղերի ներկայացուցիչներից կընտրվի մի մասնաժողով, որի հսկողութեան ներքոյ և կը դրվի գործը։

Բժ. Արիստ. Զարգարեանց (ջօկեցի)

Ց. Գ.—Դէպքից առիթ եմ քաղում յայտնել յարգելի հասարակութեանը, որ դեկտ. 30-ին Թիֆլիսի ժողովարանում կայացած ջօկական երեկոյթից ընդհանուր մուտք է եղել 750 ր., ծախք 300 ր., զուտ արդիւնք 450 ր., որից մօտ 45 ր. ապառիկներ են։ Այդ գումարից 300 ր. ես յատկացնում եմ Ներքին Ագուլիսի ուսումնարանին, 50 ր. Վերին Ագուլիսի և 50 ր. Տանակերտի չքաւոր աշակերտների ուսման վարձ, ըստ հոգաբարձութեան հայեցողութեան, և 50 ր. ապագայ ջօկական թանգարանին։ Բոլոր անձանց, որոնք մասնակցութեամբ կամ նուէրներով աջակցել են երեկոյթի աջողութեանը, յայտնում եմ խորին շնորհակալութիւն։

Խոնարհաբար խնդրում եմ բոլոր հայ լրագիրներին արտատպել այս կոչը։

Բժ. Ա. Զ.

Թիֆլիս, 13 յունվարի

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

IV

Չինաստանից և Պարսկաստանից յետոյ ամենից շատ ուշադրութիւն գրաւողը Թիւրքիան է, որ շարունակում է մնալ «հիւանդ մարդ», հակառակ այն սրսկումներին, որոնք կատարվեցին այդ «հիւանդի» մարմնի մէջ և մի րոպէ յոյս ներշնչեցին, թէ նա կարող է առողջանալ և բոլորովին ոտքի կանգնել, իբրև առողջ և կենսունակ մի մարմին։

Թւում է, թէ այդ յոյսը տարաժամ է։ Թւում է, թէ «հիւանդ մարդը» ոչ միայն չէ առողջանալու, այլ և բաւական խոշոր անդամահատութեան ենթարկվելով՝ դառնալու է մի հաշմանդամ մարմին։

Աբդիւլ-Համիդի բռնապետութիւնը այնպէս սոսկալի բարոյական և նիւթական քայքայումն էր առաջ բերել Թիւրքիայի կազմի մէջ, որ նրա դէմ գործող «յեղափոխական երիտասարդ-թիւրքերի կուսակցութիւնը» երկիրը փրկելու և մանաւանդ օսմանեան նախկին լայնածաւալ և հզօր կայսրութիւնը նորանոր անդամահատութիւններից ազատելու միակ միջոցը գտաւ՝ տապալել բռնապետութիւնը և նրա աւերակների վրա ստեղծել սահմանադրական րէժիմ։

Երիտասարդ-թիւրքերի այդ յեղափոխական քայլը համակրութիւն առաջ բերեց ոչ միայն օտար ազգերի, այլ և թիւրք ժողովրդի ինտելիգենտ և զարգացած խաւերի մէջ, թէև այդ ժողովրդի մեծամասնութիւնը, դաստիարակված և սնված իսլամական մոլեռանդ գաղափարներով, հաշտ աչքով չը նկատեց այն հանգամանքը, որ նոր րէժիմը ձգտում է մուսուլմանների հետ միասին հաւասար իրաւունքներ տալ և ոչ-մուսուլմաններին, «գեաւուրներին»։

Դառնալով նոր «սահմանադրական» րէժիմի ղեկավար և երկրի կառավարիչ, երիտասարդ-թիւրքերը շուտով ապացուցին, որ Աբդիւլ-Համիդի ներքին քաղաքականութիւնը պահպանում է իր ամբողջ կայունութիւնը։ Նոր րէժիմի տիրապետութեան հէնց սկզբում, յեղափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ, տեղի ունեցաւ Ադանայի հայերի սոսկալի ջարդը, որ անջնջելի արատ ձգեց այդ րէժիմի վրա։ Սակայն, որովհետև իրանք «երիտասարդ-թիւրքերը» այդ դէպքը բացատրեցին իբրև ջղաձգային գալարումն հին, բռնապետական րէժիմի, եղան հաւատացողներ, թէ նոր րէժիմը կը դիմէ րեֆորմների իրագործման և դրանով անհնարին կը կացուցանէ այլ ևս այդպիսի եղեռնական դէպքերի կրկնումը։ Այդ օրից անցաւ 4 տարի, և սակայն մինչև այսօր ոչ մի րեֆորմ չիրագործվեց Թիւրքիայում և ամեն բան մնաց հին վիճակի մէջ։ Քաղաքականութիւնը դէպի քրիստոնեայ ազգերը և մանաւանդ դէպի հայերը մնաց նոյնը՝ ինչ որ առաջ։ Հարստահարութեան, աւազակութեան, բարբարոսութեան դէպքերը նոյնիսկ անցեալ 1911 թ. իրար յաջորդեցին հայաբնակ նահանգների մէջ։ Հողային խնդիրն ևս չը կարգադրվեց. հայերից խլված հողերը չը վերադարձվեցին իրանց տէրերին։ Նոյնիսկ պաշտօնական անձինք՝ կուսակալներ, զօրապետներ, ինչպէս Խարբերդի կուսակալը, Թաթար Օսման փաշան և այլք սկսեցին գրգռիչ և թշնամական դիրք բռնել հայերի հանդէպ։ Հայոց պատրիարքարանի բողոքներին ոչ մի ուշադրութիւն չը նուիրվեց. կառավարութիւնը նոյնիսկ խուժանի ձեռքով քանդել տուեց Հասան-Բէյլիի հայոց եկեղեցին և, հակառակ իր բոլոր խոստումներին, մինչև այսօր գոհացումն չը տուեց հայերին։

Նոյն անբարեացակամ և թշնամական քաղաքականութիւնը շարունակվեց և միւս ազգութիւնների՝ բուլղարների, յոյների, ալբանների վերաբերմամբ։ Եւ այդ ամենի հետևանքն այն եղաւ, որ Թիւրքիայի ազգութիւնները դադարեցին այլ ևս հաւատալու նոր րէժիմին և նրա խոստումներին։

Երկրի կառավարութեան ներքին քաղաքականութեան մէջ անաջող գտնըվելով և շարունակելով Աբդիւլ-Համիդի քաղաքականութիւնը, արտաքին քաղաքականութեան մէջ ևս «երիտասարդ-թիւրքերի» րէժիմը ծանր պարտութիւններ կրեց, ինչպէս ցոյց կը տանք յաջորդ անգամ։

Հ. Ա.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Գերմանիայի յարաբերութիւնները Իտալիայի հետ սկսում են նորմալ շաւղից շեղվել. պատճառը «Բրեգէնց» նաւի գրաւումն է իտալացիներից։

✦ Եթէ Սաիդ-փաշան հրաժարվի, մեծ-վէզիրի պաշտօնը ստանձնելու է արտաքին գործերի մինիստր Ասիմ-բէյը, որ կօմիտէէի մարդ է. Սաիդ-փաշան հիւանդութեան պատրուակով տնից դուրս չէ գալիս։

✦ Միութիւն և Առաջադիմութիւն կօմիտէէի պաշտօնավարութեան վայրը ներկայումս Կ. Պոլիսն է, ուր և գտնվում են կօմիտէէի համարեա բոլոր անդամները։

✦ Բէնգազիի մօտերը արաբները կորցրին 200 սպանված և բազմաթիւ վիրաւոր։

✦ Դերնայի մօտերը արաբ-թիւրքական զօրամասերը անաջող յարձակում գործելուց յետոյ ցիրուցան փախան, թողնելով կռւի դաշտում 400 սպանված և մօտ 1000 վիրաւոր։

✦ Թեհրանում վերջին մահապատիժները ճնշել են ազգայնականութեան։ Ամբոխը կամեցաւ մօտ վազել կախվածներին, բայց ոստիկանութիւնը արգելք եղաւ։ Ընդհարման ժամանակ շատերը ամբոխից վիրաւորվել են։

✦ Թեհրանում և Թաւրիզում ազգայնականութիւնը շատ դանդաղ է յանձնում իր մօտի զէնքերը։

✦ Թաւրիզում տիրում է անհանգիստ տրամադրութիւն։ Սպասվում են 2000 զինւոր։ Հրացանաձիգ գունդը վերադառնում է Կովկաս։

✦ Լոնդոնի լրագիրների ասելով Անգլիայի և Ռուսաստանի համաձայնութեան հիման վրա էկս-շահ Մահմէդ-Ալին ընդմիշտ հեռանալու է Պարսկաստանից, ստանալով ռոճիկ։ Նրա եղբայրներին ազատութիւն կը տրվի։

✦ «Times»-ի ասելով Սամադ-խանը գաղտնի կապեր է հաստատել նախկին շահի գործակալների հետ։

✦ Չինական կաբինէտը հրաժարական տուեց։ Պեկինում ազգայնականութիւնը րոպէ առ րոպէ կոտորած է սպասում։ Ով կարողանում է փախչում է։ Տրամադրութիւնը յուզալի է։

✦ Չին յեղափոխական գնդերը առաջին ճակատամարտը կառավարութեան զօրքերի հետ կը տան Չիֆուի մօտերը։

✦ Չին պրինցներ Տսայտանն և Զաւնը զինւորական կարիքների համար նուիրեցին 6 միլիոն լան։

✦ Մուկդէն եկան 5000 մօնգօլներ դինաստիայի պաշտպանութեան համար։

✦ Եապոնիան մեծաքանակ զօրքեր է ուղարկում Հարաւային Մանջուրիան վերջնականապէս գրաւելու համար։

✦ Գերմանական սօցիալիստները րէյխստագում անց են կացնելու սօցիալական բարենորոգումներ, պակասեցնելու են կեանքի թանգութիւնը, խափանելու են սպառազինման աճումը և պաշտպանելու են լիբերալներին ընդդէմ րէակցիայի ուղղված կռւի մէջ։

✦ Ամերիկացի միլիարդեր Րօկֆելլերը 50,000 ֆրանկ նուիրեց գնելու այն տունը, որի մէջ ապրում էր Լուի Պաստէրը։

✦ Պարիզում կազմակերպվեց ժողովուրդների պաշտպան միջազգային լիգա։

✦ «Новое Время»-ն յօդուածներ է տպում այն մասին, որ աւստրիական դիպլոմատների մի մասը պատերազմի կոչ է քարոզում Ռուսաստանի հետ։ Լրագրի կարծիքով այդ պատերազմը ժողովրդական չի լինի։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

17 յունվարի

ՎԻԵՆՆԱ։ 200 միլիոնի փոխառութիւնը հանգանակեց քառապատիկ գումար։

ՌԻԳԱ։ Միւնդէլի կրկնակօշիկների գործարանում հրդեհը պատճառեց աւելի քան 100,000 րուբլու վնաս։

ԲՐԻՒՍՍԵԼ։ Շաքարի կօնֆերենցիայում Գերմանիայի առաջին պատգամաւորը յայտնեց, թէ չէ կարելի Ռուսաստանին արտօնութիւն տալ։ Բայց տեսնելով, որ միւս երկիրների ներկայացուցիչները ցանկանում են բաւարարութիւն տալ Ռուսաստանի պահանջներին, պատգամաւորը ասաց, թէ պէտք է նախ իմանայ իր կառավարութեան կարծիքը։ Կօնֆերենցիայի աշխատանքները ընդհատվեցին մինչև յունվարի 19-ը։

ՊԱՐԻԶ։ Պալատի ժողովրդական կրթութեան մասնաժողովը ընդունեց Րէյնակի զեկուցագիրը՝ հաւանութիւն տալու գեղարուեստական ու գրական սեփականութիւնը պաշտպանելու ֆրանս-ռուսական պայմանագիրը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեցին «Свѣтъ»-ի և «Պետերբուրգ-Հէրօլդ»-ի այսօրվայ համարները։ Խմբագիրները ենթարկվում են պատասխանատուութեան։

Կոմսուհի Տօլստոյին Բարձրագոյնս նշանակվեց կենսաթոշակ տարեկան 10,000 ր.։

Պետական Խորհրդի մասնաժողովը վերջացրեց տարրական դպրոցների օրինագծի քննութիւնը։

ԼՕԴԶ։ Րիբնայա փողոցում երկու յանցագործների ձերբակալութեան ժամանակ ոստիկանութիւնը կրակեց և սպանեց մէկին, իսկ երկրորդին ծանր վիրաւորեց։ Երևան հանվեցին անիշխանական-կօմմունիստների թռուցիկներ։

ՄՈՍԿՎԱ։ Հայրենական պատերազմի առիթով միջնորդվում է արձան կանգնել Կուտուզովին Մոսկվայում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սինօդի որոշման համաձայն, որ գտաւ Բարձրագոյն հաստատութիւն, Ցարիցինի մենաստանի կառավարիչ Իլիօդոր աբեղան ուղարկվում է Վլադիմիրի թեմի Ֆլորիշչեվի մենաստանը, և անմիջապէս մեկնեց իր նոր պաշտօնատեղին՝ իրաւունք չունենալով բնակվել այսուհետև երկու մայրաքաղաքներում և Սարատովի թեմում։

Գէրմօգէն եպիսկոպոսը, որ կրկնակի յամառութեամբ չանսաց Բարձրագոյն կամքին և սինօդի հրամաններին՝ անմիջապէս մեկնելու Պետերբուրգից, չը նայած երեք եպիսկոպոսների յորդորանքին, սինօդի ամենահպատակ զեկուցագրի համաձայն արձակվում է Սարատովի թեմի կառավարչի պաշտօնից և նշանակվում է Ժիրօվիցկի վանքում, Գրօդնայի թեմի մէջ։

ՎԻԵՆՆԱ։ Ռուսական ազգային կուսակցութիւնը պատգամաւոր Մարկովի միջոցով ներքին գործերի մինիստրին զեկուցագիր ներկայացրեց գալիցիաբնակ ռուսների հալածանքի մասին։

ՊԱՐԻԶ։ Պատգամաւորների պալատում Թունիսի գեներալ-հիւպատոս Ալապտիւզը բացատրութիւններ տալու ժամանակ անակնկալ ուշաթափվեց։ Նիստը ընդհատվեց։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ
Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ
(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ (Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբուտօվսկայա, № 66.
(ա.օ.) 130. 100—60

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլէկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ առ. ժ. 9—10-ը։
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տելէֆօն № 1175.
(ե. հ.կ.) 888. 100—54

ԲԺՇԿՆ. ՖԷԼԴՇԷՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Սրսկումներ, արիւնի լուացումներ, վիրաբուժութիւն, մասսաժ, էլէկտրականութիւն։ Հիմնաւոր բուժումն սուր և խրոնիք. տրիպէրի, սերմնահոսութեան, սեռական թուլութեան և անկարողութեան՝ հմուտ բժիշկ. ցուցմունքով։ Օտարերկրեայ հիւանդներին գրաւոր խորհուրդներ և բէցէպտներ (վճարը 3 ր.)։ Եկւորներին ցոյց եմ տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների բոլոր հիւանդութիւնների, նաև կանանց և ծննդաբեր. հիւանդ. բժիշկների։ Ծառայողներին և աշակերտ-աշակերտուհիներին բժ. օգնութիւնը մեծ զիջումով։ Իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը», գինը 50 կօպ., կարելի է պահանջել ինձանից կամ Թիֆլիսի բոլոր հայ գրախանութներից նալօժով։ Ընդունելութիւնը՝ կանանց 2—3 ժ., տղամարդկանց 3—4 ժ. ամեն օր։ Հասցէս. Тифлисъ, Семеновская ул., № 9, Վօրօնցօվի արձանի մօտ։
(ե.հ.կ.) 892. 50—49

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այնթափցի ՔԵՐՈԲԷ ՔԻՇԻՇԵԱՆԸ սրանով յայտարարում է, որ իր անհարազատ

Արմենակ Մանիշակեանը

բացակայում է իր ընտանիքից և որի որտեղ լինելը 7 տարիներից ի վեր յայտնի չէ նրա մերձաւորներին՝ մօրը և քրոջը։ Խնդրում է յիշեալ Արմենակ Մանիշակեանի տեղը իմացողներին հաղորդել նրա ընտանիքին այս հասցէով. ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ. Այնթափ (Հալէպի նահանգ), Քերոբէ Քիշիշեանին, կամ Թիֆլիս, «Մշակի» խմբագրութեան։
2—1

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. և Մ.
ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ
Նիկօլայէվսկայա, № 36.
(ա.օ) 1212. 25—11

Առևտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/4. Տէլէֆօն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։
Գործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկակ., բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն), բ) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) սղագրութիւն. 3) դակտիլօգրաֆիա (րեմինգտօն և այլ.) և 4) առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և զատ-զատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։
(ա. օ.) 1193. 0—17

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշդօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տէլէֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.